

Typologie fanouška progresivní rockové hudby

Fans' typology of progressive rock music

Veronika Radimcová

Abstract

The contribution deals with a definition of „a fan“, which is a result of this term analysis. The paper afterwards sums up the conclusions of the thesis, which purpose was to choose progressive rock teenager fans, who correspond with the term characteristics. The final propositions were evaluated on the base of different research methods (questionnaires, semantic differential, observation, discussion, interview), which lead to form a typology of a progressive rock fan, that closely relates with the sub-genre characteristics (for example purpose to experiment, open to all genres, innovation, above standard in a question of quality, difficult in a way of listening). A fandom becomes a lifestyle and it expresses in a fan's attitudes, so it was considered to be very important for such a student to be supported by his teacher of music classes, who has the only possibility to evolve his abilities and approach to music. Open communication about music brings finally benefits not only to a teacher and a fan but to the whole class. Progressivity - that is a term, which appears in all branches of people activity. It upgrades aesthetic perception in music and it is a necessity in a pedagogy – without progressivity it would lose the meaning.

Příspěvek se zabývá definicí pojmu fanoušek, jež je úzce vymezena na základě analýzy tohoto termínu. Následně shrnuje závěry doktorské studie, jejímž cílem bylo v rámci výzkumné části vybrat fanoušky progresivní rockové hudby v období adolescence, kteří odpovídají předem definované charakteristice. Prostřednictvím variabilních výzkumných metod (dotazníky, sémantický diferenciál, pozorování, diskuse, interview) byly vyhodnoceny závěrečné teze, na jejichž podkladě byla vytvořena typologie fanouška progresivní rockové hudby, která úzce koresponduje se charakteristickými znaky favorizovaného subžánru (např. tendence k experimentu, žánrová otevřenost, inovativnost, kvalitativní nadstandard, posluchačská náročnost). Vzhledem k tomu, že fanouškovství se stává životním stylem daného jedince a velmi se projevuje v jeho postojích, je důležité, aby takový žák získával podporu ze strany svého učitele hudební výchovy, který má jedinečnou možnost rozvíjet jeho schopnosti, dovednosti i přístup k hudbě. Otevřená komunikace o hudebních preferencích je finálně přínosná nejen pro obě strany, ale také pro celou třídu. Progressivita je totiž pojem, který se objevuje ve všech odvětvích lidské činnosti. V hudbě obohacuje estetické vnímání, v pedagogice je nutností, bez níž ztrácí současná edukace svůj smysl.

Key words:

Progressive rock, popular music, music pedagogy, music preferences, a fan

Progresivní rock, populární hudba, hudební pedagogika, hudební preference, fanoušek

Fanouškovství, jako úzce vymezený vztah k oblíbenému objektu, je zejména v oblasti populární hudby velice frekventovaným pojmem. Souvisí totiž se způsobem života člověka, který se rozhoduje věnovat velké množství času zálibě, jež jej emočně naplňuje. Již etymologie slova fanoušek zahrnuje míru zájmu takové osoby. Etymologický slovník specifikuje dvojí původ slova - může jít o zkratku slova fanatik²¹, který tedy projevuje intenzivní zájem, extrémní nadšení pro určitou věc, nebo může být původ odvozován od slova fancy (z *angl. zalíbení*), kdy množné číslo fans (*fanoušci*) je homonymem k tomuto výrazu. Obě varianty ovšem vystihují sémantický význam slova (<http://www.etymonline.com/index.php?term=fan>). Podle termínu fan v anglické verzi internetové encyklopedie <http://en.wikipedia.org>, slovníku Merriam - Webster a Oxfordského slovníku (<http://www.merriam-webster.com>, <http://www.oxforddictionaries.com>) jsem vybrala několik klíčových rysů zřetelně charakterizující fanouška:

- typ člověka, který projevuje nadšený, opravdový, vášnivý entuziasmus pro daný objekt (*u každého se projevuje rozdílná intenzita zájmu, což vypovídá o různém stupni fanatismu*);

²¹ Tento pojem by neměl být v těchto kontextech vnímán pejorativně. Fanatismus je podle <http://en.wikipedia.org> specifikován: „*Fanatismus je víra nebo chování zahrnující nekritické nadšení nebo chorobný entuziasmus pro určitý koníček.*“

- fanoušek je oddaný stoupenec, horlivý obdivovatel daného objektu;
- jedinec věnuje většinu svého času objektu zájmu;
- odmítá nezájem okolí o svou zálibu;
- podřizuje a mění svůj životní styl závisle na své zálibě;
- demonstruje svůj zájem vnějšími projevy (*demonstrace, oblékání, komunikace apod.*);
- fanoušci jsou také sběratelé (*knih, CD, trsátek atd.*);
- někteří z nich touží po sociální interakci;
- fanouškovský zájem je dlouhodobou záležitostí.

S horlivým zájmem jedince souvisí také pojem fanouškovství jako subkultura složená z fanoušků, jež jsou sympatizanti společné oblasti a u nichž se realizuje potřeba sdílení. Tráví čas a energii aktivitou spojenou s objektem zájmu jako součást sociální sítě. Tato aktivita se u fanoušků projevuje vydáváním fanzinů, vyměňováním dopisů a emailů, zakládáním fanklubů, na internetu chat rooms, tematicky laděných fór. Typické je také užití tzv. fanspeak, tzn. specifického žargonu, který je srozumitelný právě jen vrstvě fanoušků.

Záměrem výzkumné části doktorské práce na téma Progresivní rocková hudba a její žánrový fanoušek bylo prostřednictvím různých výzkumných metod (*sémantický diferenciál, dotazník, pozorování, interaktivní diskuse, interview*) nalézt fanouška progresivní rockové hudby mezi adolescenty, abych byla finálně schopna vytvořit typologii člověka, který se progresivním rockem velmi intenzivně zabývá. Trychtýřovitým postupem jsem selektovala z preferentů progresivní rockové hudby fanoušky, kteří se velmi o subžánr zajímají a splňují znaky obecné definice pojmu fanoušek. Každé šetření kromě klíčové selekce směřovalo také ke sběru informací o základních rysech typického fanouška progresivní rockové hudby. Bylo zjištěno, že tato

typologie úzce souvisí s charakterem progresivní rockové hudby. Pokud o ní hovoříme jako o typu hudby, který má experimentální tendence, je žánrově otevřený, inovativní, kvalitativně nadstandardní, posluchačsky náročný apod., lze předpokládat, že fanouška lze charakterizovat obdobně.

Cílem finální explorace prostřednictvím interview se třemi žánrovými fanoušky (*kteří byli selektováni z původního počtu 350 respondentů a následně 15 posluchačů progresivní rockové hudby*) bylo zjistit jak, kdy, za jakých okolností a na základě jakých vlivů vzniká zájem o progresivní rock, který po té přerůstá do polohy fanouškovství. Dalším cílem šetření bylo definovat typologii fanouška progresivní rockové hudby z hlediska vnější i vnitřní charakteristiky jeho osobnosti na základě toho, jaké faktory mají dotazovaní společné. Rozhovor se studenty byl veden jako polostrukturovaný s předem připravenými otázkami, které se modifikovaly, popř. rozváděly v průběhu šetření. Otázky směřovaly k privátnímu životu studentů, který by měl souviset s jejich fanouškovským zaměřením.

U všech tří respondentů jsem se setkala se zcela rozdílným temperamentem i přístupem k životu. Prokázalo se tak, že nelze vytyčit jednotnou platformu pro určení okolností vzniku zájmu o progresivní rock, neboť jde o individuální záležitost determinovanou rozdílným rodinným zázemím, osobností jedince, přístupem k informacím apod. Přesto se objevilo několik styčných bodů, jež měli tito jedinci společné. Dotazovaní chodili do téže třídy a začali spolu aktivně provozovat hudbu. Tento zájem je vedl k tomu, aby pátrali po muzice, která by je interesovala především jako praktikující hudebníky. V rodině každého z nich alespoň jeden z rodičů má vztah k hudbě (*v určité životní etapě vyrůstání vedle profesionálního hudebníka, matka rozšiřuje hudební obzory větším žánrovým záběrem, otec sběratel hudby, matka bývalá*

hudebnice atd.), ovšem měl na respondenty nepřímý vliv. Nikdo z nich nebyl cíleně k aktivnímu muzicírování veden, motivovali se až navzájem při setkání ve škole. Determinantem vzniku jejich vztahu k hudbě bylo přátelství, intenzivní kontakt ve škole, kde existuje prostor pro komunikaci na toto téma, a také mimo školu. V rámci školy měly na jejich rozvoj vliv hodiny hudební výchovy, které jim pomohly rozšířit si hudební obzory co do kvantity informací především o artificiální hudbě 20. století, kterou obdivují vzhledem ke svým hudebním preferencím. Dále měli možnost rozvíjet své hudební cítění při instrumentálních dovednostech během hodin a také se sborem. Nabyli zde první zkušenosti s veřejným vystupováním. Vzhledem k tomu, že zájem o progresivní rock je úzce spojen s jejich vlastní muzikantskou aktivitou, prokázala se tato fakta taktéž jako směřodatná.

Zájem konkrétně o progresivní rock vznikl poslechem jiných hudebních stylů. Jeden ze studentů se vyjádřil, že se přes rock a metal dostal k funky, jakožto atraktivní hudbě pro hráče na basovou kytaru, jímž je. Když potom u progresivní kapely Pain of Salvation slyšel pasáž ve skladbě zahranou ve funky pojetí, byl překvapen, že lze hudbu takto zajímavě kombinovat a začal se o progresivní rock zajímat více. Druhý student vidí počátky svého zájmu o tento subžánr v souvislosti s jeho hrou na kytaru. Začínal poslouchat Karla Kryla, po té kapelu Nirvana hrající styl grunge, přecházel ke kytarové post-grunge formaci Pearl Jam, posléze k metalové skupině Slipknot a při hledání dalších inspirací objevil progresivní rock, který jej nyní hudebně po všech stránkách naplňuje. Třetí student se k progresivnímu rocku dostal přes vážnou hudbu. Bavil ho také poslech klasického rocku a věděl, že progresivní rock aspiruje na sofistikovanější verzi mainstreamové rockové hudby. Proto si sehnal nahrávky progresivního rocku, které ho zaujaly právě svou příbuzností s artificiální hudbou. Inspirativním krokem k poslechu

progresivního rocku se tedy stala hudba samotná. Nahrávky si již studenti poskytli navzájem.

Pro fanoušky progresivního rocku jsou nejtypičtější tyto dva rysy: jsou to lidé s otevřeným přístupem k hudbě, k mnoha žánrům a stylům, přesto nároční na kvalitu produkce, a lidé s tendencemi experimentovat. Tyto znaky potvrzují jejich hudební preference. Fanoušek progrocku se již z principu nemůže poslechem uzavřít jen do tohoto subžánru, který sám o sobě je výsledkem mnoha syntéz a synkrezí. Všichni tři studenti mají jiné hudební preference, přesto dokážou poslouchat téměř cokoliv, co je hudebně něčím zajímavé, neotřelé. Velmi oblíbený je jazz, funky, grunge a určité styly elektronické hudby (*dubstep, ambient, trance atd.*), zároveň se zmiňovali o českých kapelách jako Tata Bojs nebo Mňága a Žďorp, které je fascinují svými texty a hudebními aranžmá.

Dotazovaní studenti se v rámci typologie shodují především ve svých mimoškolních aktivitách. Po té, co přicházejí domů, věnují se hlavně hudbě. Buď poslechem, přičemž nejde o kulisovou záležitost, ale o cílený poslech (*pokud u něj dělají jiné aktivity, záměrně volí takové, které je nerozptylují od poslechu*), nebo aktivně, tj. cvičí na nástroje, improvizují, zkoušejí s kapelou. Pokud se nevěnují hudbě, bývají s přáteli (*volba přátel není podmíněna hudebním zaujetím, ovšem je výhodou z hlediska tématu konverzace*). V rámci životních postojů se dva studenti shodovali, že je pro ně prioritou jejich budoucí rodina, které by byli ochotni podřídit své hudební aktivity, nebyli by ovšem schopni vzdát se svého vztahu k hudbě. Všichni tři předpokládají, že se ovšem hudbě nadále věnovat budou, jak z poslechového, tak muzikantského hlediska, přestože nepočítají s profesionálním uplatněním. Z vedeného rozhovoru bylo zcela patrné silné zaujetí hudbou jako prioritou v jejich životě, které je podřízen čas i studium. Vnímají v ní možnost silné

osobní seberealizace, která je samozřejmě v životě jedince vrcholnou potřebou. Zároveň jsou všichni tři velmi talentovaní, tudíž jsou jejich hudební aktivity realizovatelné. Fanoušek progresivní rockové hudby bývá sám muzikantem, a pokud jím není, pak jde o velmi otevřeného a znalého posluchače s širokým přehledem v nejrůznějších hudebních žánrech a stylech.

Fanoušek progresivní rockové hudby je také originální v tom, že nemá potřebu dávat najevo své fanouškovství vnějšími projevy. Velmi snadno lze rozpoznat fanoušky rockové nebo metalové hudby, jež se oblékají podle módy svých oblíbených interpretů, mnohdy velmi extravagantně. Fanoušek progresivního rocku nemá potřebu exhibice, je raději uzavřený ve svém světě hudby, kterou obdivuje. Také koncerty progresivní rockové hudby si prožívá spíše jako posluchač než jako tanečník toužící být baven. Svou preferenci může dávat najevo tričky s logy kapel, které obdivuje. Respondenti se při odpovědích a reakcích projevovali velmi sofistikovaně a inteligentně, také velmi přirozeně a osobitě. Tento předpoklad již byl vyhodnocen v předchozím testování prostřednictvím interaktivní diskuse, při interview byl aspekt verifikován a uznán jako podstatný element v charakteristice fanouška progresivního rocku. Očekává se od něj hudební nadhled, schopnost hudebních analýz, koncentrace při poslechu a také informační přehled. Vzhledem k muzikantským zkušenostem byli studenti schopni také užívat adekvátní slovní zásobu při rozhovoru o hudebních specifikách.

Na základě pozorování a analýzy výsledků všech předchozích šetření (*dotazník, sémantický diferenciál, pozorování*) jsem vyvodila několik shrnujících znaků, jež mohou vnitřně charakterizovat fanouška progresivní rockové hudby:

- inteligentní;
- osobitý, neuniformovaný;

- otevřený – názorům jiných, hudbě ve všech žánrových podobách;
- tendence k precizaci (*např. hudebního projevu*), zaměření na detaily, pečlivost;
- projev vyšší míry koncentrace;
- vztah k experimentu – nemá zábrany v oblasti seberealizace (*hudební*), ve výběru poslouchané hudby, při komponování (*objevuje se pouze strach z opakování svých vlastních nápadů*);
- touha po nových informacích, což vede k hudební vzdělanosti;
- progresivní – tendence objevovat nové v rámci evoluce určitého žánru, subžánru.

Při pohledu na typologii fanouška progresivní rockové hudby a při samotném kontaktu s těmito studenty (*především během interview*) jsem vyhodnotila, jak velmi důležité je, aby učitel hudební výchovy bral v potaz tento typ osobnosti a poskytl mu dostatečný prostor pro jeho rozvoj. Setkává se totiž s člověkem, který touží po vědění a po zkušenostech, který může mít teoreticky větší hudební přehled než má sám učitel (*např. v oblasti nonartificiální hudby*) a jenž především touží po sociální interakci, po komunikaci, po konfrontaci názorů a také po muzikantských radách a motivaci. Je-li učitel seznámen s tím, že tento student je posluchačem, potažmo fanouškem, náročnějšího typu rockové hudby, měl by být také obeznámen s tím, že se jedná o velmi atypickou rockovou hudbu, kterou nelze ztotožňovat s mainstreamem, nesoucí konkrétní specifika. Preference studenta totiž finálně mj. určují také jeho osobnost.

Dalším faktem formujícím výuku je přístup ostatních studentů k progresivní rockové hudbě. Z dotazníkového šetření mj. vyplynulo, že 67 % respondentů inklinuje k rockové hudbě, jež se v současné době stala svými kompromisy mezi tvrdostí a emocionální melodičností velmi populární. Její charakter navíc velmi odpovídá vnitřnímu prožívání současné mládeže. Posláním učitele je v této oblasti poskytnout studentům kvalitní informace. Studenti jsou značně omezení tím, co poslouchají jejich vrstevníci, médií, především pak internetem, který poskytuje zkreslené informace. Díky mediální otevřenosti mají zdánlivě obrovské množství dostupných informací, reálně jsou omezeni tím, že nejsou vedeni k selekci. Navzdory jednostrannému zaměření jsou přesto vždy připraveni soudit. Jejich hudební percepce se projevila při vyhodnocování sémantického diferenciálu, v němž se prokázalo, že progresivnímu rocku příliš nerozumí, je pro ně náročný (*i únavný*) na poslech, ztrácejí se v jeho formě. Preferují emotivnější a především kratší skladby. V tom se profiluje nepřipravenost studentů na komplikovanější hudební struktury, navzdory tomu, že průběžně procházejí dějinami artificiální hudby. Soudobá hudební produkce je natolik pestrá a experimentální ve svých počinech, že není možné omezovat výklad na základní produkty žánrů nonaritificiální hudby, ale je naprosto vhodné poukazovat na originální produkty jednotlivých žánrů. Studenti si tímto rozšíří své hudební obzory, zpřístupní se jim hudba, kterou by možná nikdy sami neobjevili, a tím se jim poskytuje otevřená možnost volby.

Mezi testovanými se také objevilo 5 studentů (z 24), kteří před tím nikdy progresivní rock neslyšeli a byli jím příjemně překvapeni a oceňovali jeho kvalitu. Otevřením tohoto tématu je možné nabídnout potencionálním posluchačům možnost prvně uslyšet tento subžánr, aby se pro něj později eventuálně mohli rozhodnout. Aspiranti na tento

subžánr totiž přirozeně tíhnou k zajímavé, originální hudební produkci a jak již bylo uvedeno v typologii fanouška progresivní rockové hudby, pátrají po hudbě, která je bude uspokojovat ve všech rovinách, nikoliv pouze hédonisticky.

Progresivní rock je záležitostí minoritní, je určen pouze pro určitý okruh posluchačů. Také výzkumné šetření v rámci doktorské práce prokázalo, že není nutné toto téma zařazovat do osnov hodin hudební výchovy na střední škole, kde by studenti již mohli být věkově připravenější tento typ hudby akceptovat. Mé argumenty se zaměřují na potřebu informovat studenty o hudebních produktech, které jsou nosné, zajímavé, originální. Z reakcí fanoušků je patrné, že jsou vděční za poznání tohoto hudebního subžánru, který je vytrhl z šedi mainstreamové hudby.

Literatura:

DORŮŽKA, P. Hudba na pomezí. Praha: Panton, 1991. 80-7039-125-1.

FRITH, S. Performing Rites. On the Value of Popular Music. Cambridge: Harvard University Press, 1996. ISBN 0-674-66195-8.

LUCKY, J. The Progressive Rock Files. Burlington, Ontario: Collector's Guide Publishing, Inc., 2000. ISBN 1-896522-70-X.

MATZNER, A., POLEDŇÁK, I., WASSERBERGER, J. a kol. Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Praha: Supraphon, 1983.

PETTY, G. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996. 80-7178-978-X.

POLEDŇÁK, I. Hudebně pedagogické invence: výbor ze studií a statí k hudební pedagogice a výchově. Praha: Univerzita Karlova v Praze PdF, 2005. 80-7290-229-6.

POLEDŇÁK, I. (ed.) Populární hudba a škola: sborník příspěvků z konference v Praze 10.-12. května 1999. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2000. ISBN 80-7290-013-7.

SHUKER, R. Understanding Popular Music Culture. Oxfordshire: Routledge, 2008. 978-0-415-41905-5.

SHUSTERMAN, R. Estetika pragmatizmu. Bratislava: Kalligram, 2003. 80-7149-528-X.

SNIDER, CH. The Strawberry Bricks Guide To Progressive Rock. United Kingdom: Lightning Source UK Ltd., 2007. 978-0-6151-7566-9.

VÁŇOVÁ, H., SKOPAL, J. Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.

VEREŠ, J.: Hudobná pedagogika. Veda o hudobnej výchove. Nitra. UKF Nitra, 2004. ISBN 80-969174-6-3

<http://www.etymonline.com/index.php?term=fan>

<http://www.merriam-webster.com>

<http://www.oxforddictionaries.com>

<http://www.progarchives.com>

<http://www.fragments.cz>

<http://www.progboard.com>

Kontakt:

Mgr. Veronika Radimcová, PhD
Katedra hudební výchovy
Pedagogická fakulta,
Ostravská univerzita v Ostravě
veronika.radimcova@seznam.cz